

Η δυναρμονία στη σχέση γονέα - εκπαιδευτικού βλάπτει σοβαρά την εκπαίδευση και τον μαθητή

*Κωνσταντίνου Χαράλαμπος, Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων -
Αντιπρόεδρος της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος*

Η συλλογιστική προσέγγισης του θέματος βασίζεται σε δύο παραδοχές. Σύμφωνα με την πρώτη παραδοχή, η ποιοτική και αποτελεσματική λειτουργία της εκπαίδευσης προϋποθέτει αρμονική συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων παραγόντων, άμεσων και έμμεσων. Σύμφωνα με τη δεύτερη παραδοχή, η διαμόρφωση της κοινωνικής και, ειδικότερα, της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς κάθε ανθρώπου συνιστά δημιούργημα της υπαρκτής πραγματικότητας και, πιο συγκεκριμένα, της επίδρασης του οικογενειακού, σχολικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος.

Αναφορικά με την πρώτη παραδοχή, υπογραμμίζεται ότι το σχολείο είναι ένας εκπαιδευτικός θεσμός με συγκεκριμένη παιδαγωγική και κοινωνική αποστολή και ότι οι προσανατολισμοί του έχουν ως κύριο γνώμονα αφενός τον μαθητή με τις ιδιαιτερότητες, τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά του και αφετέρου την κοινωνία με τις ανάγκες και την ανάπτυξή της, μέσα στην οποία το σχολείο θέλει να τον εντάξει. Με άλλα λόγια, το σχολείο οφείλει να προετοιμάζει τους μαθητές του για τη ζωή, έτσι ώστε αυτοί να ρυθμίζουν και να επιλύουν ορθολογικά και χωρίς ματαιώσεις τα ατομικά και κοινωνικά τους ζητήματα και, τελικά, να συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας, κατά το δυνατόν, ολοκληρωμένης προσωπικότητας. Επίσης, το σχολείο αποτελεί έναν θεσμό με πολλούς αποδέκτες, όπως είναι π.χ. οι γονείς, που εμπλέκονται άμεσα και έμμεσα και οι οποίοι έχουν αυξημένες προσδοκίες και, αρκετές φορές, υπέρμετρες απαιτήσεις από αυτόν. Ωστόσο, στο σημείο αυτό επιβάλλεται να καταστεί σαφές ότι ο ρόλος του καθενός προσδιορίζεται και θεσμικά και σύμφωνα με τα πραγματολογικά, ηθικά, πολιτισμικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά που αντιστοιχούν στον κάθε εμπλεκόμενο παράγοντα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο ρόλος του εκπαιδευτικού προσδιορίζεται με βάση την παιδαγωγική και κοινωνική αποστολή του σχολείου, τις επιστημονικές και παιδαγωγικές-διδακτικές γνώσεις του και τη θεσμική θέση του. Οι όροι αυτοί διαμορφώνουν ένα πλαίσιο οριοθετημένης και αποδεκτής εκπαιδευτικής συμπεριφοράς και, ειδικότερα, αυτονομίας για τον εκπαιδευτικό. Ένα εργασιακό πλαίσιο το οποίο τον καθιστά υπεύθυνο για τις ενέργειες και τις πράξεις του, και, παράλληλα, ένα πλαίσιο που προϋποθέτει ή και επιβάλλει εμπιστοσύνη και σεβασμό από τους άμεσους και έμμεσους συνομιλητές του.

Σχετικά με τη δεύτερη παραδοχή, βασισμένη σε τεκμηριωμένες επιστημονικές απόψεις, κάθε άτομο διαμορφώνει την κοινωνική συμπεριφορά του, κατά κανόνα, μέσα από τις πληροφορίες, τις γνώσεις, τις εμπειρίες και τις επιδράσεις που δέχεται από τους γονείς, τα αδέρφια, τους εκπαιδευτικούς, τους συμμαθητές και, συνολικά, μέσα από την αλληλεπίδρασή του με το κοινωνικό περιβάλλον. Αυτό σημαίνει ότι η κάθε οικογένεια, το κάθε σχολείο και, γενικά, η κάθε κοινωνία, στο πέρασμα του χρόνου, από τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση έχουν διαμορφώσει τη δική τους κουλτούρα, η οποία αποτυπώνεται στη συμπεριφορά των μελών τους. Εντός των

ορίων των κοινωνικών δραστηριοτήτων του, ο άνθρωπος και, ειδικότερα, ο ενήλικος, ως γονέας ή ως εκπαιδευτικός, όντας επιφορτισμένος με παιδαγωγικές αρμοδιότητες, αναπτύσσει διαρκώς διάφορες στρατηγικές δράσεις. Οι στρατηγικές αυτές συντελούνταν και εξακολουθούν να συντελούνται, κατά κύριο λόγο, σε δύο βασικούς θεσμούς του κοινωνικού συστήματος, που είναι η οικογένεια και το σχολείο. Οι δύο αυτοί θεσμοί έχουν δύο κοινά στοιχεία, την αγωγή και την κοινωνικοποίηση του ανήλικου ατόμου, με απότερο σκοπό το άτομο να διαμορφώσει την προσωπικότητά του και να αποκτήσει κοινωνική οντότητα, η οποία συμβάλλει στην κοινωνική συμβίωση.

Από άποψη κοινωνιολογική, υποστηρίζεται ότι η κοινωνική συμβίωση προϋποθέτει έναν ελάχιστο βαθμό συναίνεσης ανάμεσα στα μέλη που την απαρτίζουν. Προϋποθέτει, δηλαδή, επίγνωση του πάς είναι αναγκαίο να ενεργεί και να συμπεριφέρεται κάποιος σ' ένα συγκεκριμένο πλαίσιο και κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες (περίσταση). Με τον τρόπο αυτό, αποτρέπονται οι αυθαιρεσίες στη συμπεριφορά των ανθρώπων και οι σχέσεις τους αποκτούν συνέχεια και διάρκεια. Τον ρυθμιστικό αυτό ρόλο στα κοινωνικά συστήματα τον επιτελούν οι αξίες και οι κανόνες, μέσα από τα όρια των οποίων προσδιορίζεται το πλαίσιο κίνησης και δράσης ενός ατόμου, δηλαδή το πλαίσιο του επιτρεπτού και του απαγορευμένου. Το παιδί, μέσα από αυτή την οριθέτηση, μαθαίνει: ποια συμπεριφορά είναι αποδεκτή, μαθαίνει με σαφήνεια για τις συνέπειες της παράβασης και υπέρβασης, μαθαίνει ότι η εφαρμογή των κανόνων τον προστατεύει από κινδύνους, νιώθει ασφάλεια, όταν κινείται και δραστηριοποιείται στο οριθετημένο πλαίσιο, και, τελικά, λειτουργεί ελεύθερα αλλά με γνώμονα το «μέτρο».

Συνεπώς, ο ρόλος της αγωγής και της κοινωνικοποίησης στον τομέα αυτό είναι πολύ σημαντικός. Είναι σημαντικός, γιατί οι διαδικασίες αυτές συντείνουν στο να αποκτήσει το άτομο εμπειρίες, που προσανατολίζονται στις αξίες αυτές και παράλληλα τις προάγουν. Είναι γνωστό από πορίσματα σχετικών ερευνών ότι άτομα, που είχαν εμπειρίες άσκησης βίας εναντίον τους ή αυταρχικών μορφών συμπεριφοράς, διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να συμπεριφερθούν επιθετικά ή να ασκήσουν τα ίδια βία. Επίσης, τα άτομα, που δοκίμασαν την οικογενειακή, σχολική και, γενικά, κοινωνική περιθωριοποίηση, εμφανίζουν αυξημένη πιθανότητα να συμπεριφερθούν επιθετικά και να ασκήσουν τα ίδια βία, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις επιδιώξεις τους και να αποκτήσουν υλικά και άλλα κοινωνικά αγαθά.

Ως σύνοψη της συγκεκριμένης θεματικής περιγραφής, τονίζεται ότι η συμπεριφορά του μέλουνς της ελληνικής κοινωνίας, όπως αυτή εκδηλώνεται στην καθημερινότητά του και σε όλους τους τομείς, «προδίδει» χαρακτηριστικά γνωρίσματα της παιδείας που έχει αποκτήσει το μέλος μέσα από τη συμμετοχή και δραστηριοποίησή του στην οικογενειακή, σχολική και κοινωνική ζωή. Αν θα έπρεπε να γίνει επιμερισμός ευθυνών στους παράγοντες που διαμόρφωσαν αυτό το επίπεδο κουλτούρας, θα υποστηρίζαμε ότι η μεγαλύτερη ευθύνη αναλογεί σε αυτούς που ασκούν την οποιαδήποτε θεσμική, πολιτική, πολιτισμική και κοινωνική εξουσία. Αυτό σημαίνει ότι, με βάση τη δομή και λειτουργία των θεσμών, τη μεγαλύτερη ευθύνη φέρουν αυτοί που διαμόρφωσαν τον τρόπο λειτουργίας του πολιτικού και

κοινωνικού συστήματος, το οποίο προσανατολίζει τη στάση του κάθε μέλους της κοινωνίας σε όλα τα επίπεδα δραστηριοποίησης και επικοινωνίας του. Ακολούθως και σε καθοριστικό βαθμό, το οικογενειακό περιβάλλον, στο οποίο θεμελιώνεται η αρχική, και όχι μόνο, στάση και κοινωνική συμπεριφορά του παιδιού και, ασφαλώς, το εκπαιδευτικό σύστημα με τον τρόπο που διαπαιδαγωγεί, μαθαίνει και κοινωνικοποιεί τον μαθητή και τον νέο, και, κυρίως, στο κατά πόσο δίνει τη δέουσα βαρύτητα στην παιδεία, η οποία αποτελεί καθοριστικό παράγοντα διαμόρφωσης της συμπεριφοράς του πολίτη κάθε κοινωνίας. Αυτό, χωρίς αμφιβολία, δεν σημαίνει ότι η επίδραση και άλλων δημόσιων ή ιδιωτικών παραγόντων κοινωνικοποίησης, όπως είναι π.χ. τα ΜΜΕ, δεν παίζει τον ρόλο της, και, μάλιστα, ορισμένες φορές με καθοριστικό τρόπο στην κοινωνική συμπεριφορά του.

Το σύστημα, όμως, που διέπει τις σχέσεις, τους κανόνες, τους στόχους, τη συμπεριφορά και τις προσδοκίες στο περιβάλλον της οικογένειας και του σχολείου, υπόκειται σε συγκεκριμένες διαφοροποιήσεις. Με την έννοια αυτή, το παιδί εισέρχεται στη σχολική πραγματικότητα σημαντικά επηρεασμένο από το οικογενειακό περιβάλλον, στο οποίο οι διαπροσωπικές σχέσεις και οι δραστηριότητες των μελών της οικογένειας είναι δομημένες σε διαφορετική κανονιστική βάση και λειτουργούν περισσότερο με γνώμονα τον συναισθηματισμό, τον αυθορμητισμό και, αρκετές φορές, την παιδαγωγική αυθαιρεσία. Θα πρέπει, όμως, να τονιστεί ότι ο μαθητής, επειδή βρίσκεται στη διαδικασία ανάπτυξης και διαμόρφωσης της προσωπικότητάς του, είναι ο λιγότερο υπεύθυνος για την παιδαγωγικά λανθασμένη μορφή διαπαιδαγώγησης από τους γονείς και το σχολείο. Ωστόσο και σε κάθε περίπτωση, οι γονείς και το σχολείο, για λόγους παιδαγωγικούς και κοινωνικούς, οφείλουν να διαπαιδαγωγήσουν και κοινωνικοποιήσουν τον μαθητή να αντιληφθεί τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες απέναντι στον εαυτό του, τους συνανθρώπους του, τους θεσμούς, το περιβάλλον και, γενικότερα, την κοινωνία. Οι γονείς και το σχολείο οφείλουν, ακόμη, να τον βοηθήσουν να οριθετεί τη συμπεριφορά του και να τον κάνουν να αισθάνεται υπεύθυνος για τις ενέργειες και τις πράξεις του, έτσι ώστε να μην επιβαρύνει και βλάπτει αυτά που τον περιβάλλουν.

Αναφορικά με τους γονείς, επιβάλλεται να υπογραμμιστεί ότι εκπαιδευτικός είναι αυτός που κατέχει την επιστημονική και εκπαιδευτική γνώση, για να ασκήσει τον ρόλο που θεσμικά του ανατίθεται. Αυτό σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός εμπειρισμός του γονέα δεν ισοδυναμεί με επιστημονική γνώση και δεν πρέπει να προτάσσεται έναντι της επιστημονικής γνώσης του εκπαιδευτικού. Ακόμη, και με βάση τα σχετικά επιστημονικά ευρήματα, ο γονέας οφείλει να θεωρεί «σύμμαχό» του τον εκπαιδευτικό, προκειμένου να επιτύχει το παιδί τους το μέγιστο δυνατό μαθησιακό και εκπαιδευτικό αποτέλεσμα. Σύμφωνα με σχετικές κοινωνιολογικές, παιδαγωγικές και ψυχολογικές απόψεις, ο γονέας οφείλει να εμπιστεύεται τον εκπαιδευτικό που θεωρείται ειδήμων του επαγγέλματός του και να αναλάβει τις συνευθύνες του για το παιδί-μαθητή του. Οι αλόγιστες κριτικές, παρεμβάσεις, αμφισβήτησεις ή και απαξιώσεις του πλήρτουν αναντίρρητα τη σχέση με τον εκπαιδευτικό και το σχολείο και, κατ' επέκταση, επιβαρύνουν και παρεμποδίζουν, σε κάθε περίπτωση, την άρτια εκπαίδευση του παιδιού του. Επομένως και από άποψη παιδαγωγική και ψυχολογική, επιβάλλεται ο γονέας να αποφεύγει να ασκεί ανεπεξέργαστη κριτική για τον

εκπαιδευτικό του παιδιού του και, μάλιστα, ενώπιόν του, γιατί τότε είναι σχεδόν βέβαιο ότι το παιδί του θα απολέσει την εμπιστοσύνη προς τον εκπαιδευτικό του. Συνήθως, τα παιδιά επηρεάζονται ή νιοθετούν τα σχόλια και τη στάση των γονέων τους απέναντι στον εκπαιδευτικό. Ένα άλλο σημαντικό σημείο που οφείλουμε να υπογραμμίσουμε είναι ότι επιβάλλεται, για λόγους παιδαγωγικούς και ψυχολογικούς, ο γονέας να συνεργάζεται εποικοδομητικά και αρμονικά με τους εκπαιδευτικούς και το σχολείο του παιδιού του και να δίνει και να ζητά πληροφορίες όχι μόνο για τους βαθμούς αλλά για την εν γένει στάση του, γιατί η σκόπιμη στόχευση, η αδιαφορία και η έλλειψη σεβασμού για τον εκπαιδευτικό μεταδίδονται και σε αυτόν.

Τα τελευταία και αυξημένα κρούσματα επιθετικής συμπεριφοράς τόσο γονέων όσο και μαθητών απέναντι σε εκπαιδευτικούς προκαλούν εύλογη ανησυχία και προβληματισμό, γιατί διαταράσσουν σε κάθε περίπτωση την εκπαιδευτική διαδικασία, τη σχέση γονέων και σχολείου και, ασφαλώς, απαξιώνουν τον ρόλο του εκπαιδευτικού, με αποτέλεσμα η όλη αυτή αρνητική εξέλιξη σαφώς να βλάπτει το σημαντικό έργο του εκπαιδευτικού και, κατά συνέπεια, τον ίδιο τον μαθητή. Με την έννοια αυτή, λοιπόν, και σύμφωνα πάντα με τα σχετικά ερευνητικά ευρήματα, ο γονέας οφείλει να γνωρίζει ότι η συμβολή του είναι καθοριστικής σημασίας για τη στάση και, συνολικά, τη συμπεριφορά του παιδιού του απέναντι στον εκπαιδευτικό και το σχολείο.

Ως κατακλείδα επισημαίνουμε ότι η αποτελεσματική επιτέλεση του ρόλου του εκπαιδευτικού προϋποθέτει πρωτίστως σεβασμό στο σύνθετο, απαιτητικό και γεμάτο προσδοκίες έργο του και, συνολικά, στον ίδιο ως λειτουργό και προσωπικότητα. Εξάλλου, αυτή η αυτονόητη και επιβεβλημένη στάση απέναντι στον εκπαιδευτικό θα έχει ωφέλιμη ανταποδοτικότητα για τους ίδιους τους γονείς και, βεβαίως, για τα παιδιά τους. Συνεπώς, ο δεσμός του σχολείου με την οικογένεια και, γενικά, την κοινωνία δεν περιορίζεται σε έναν απλό και τυπικό συσχετισμό «παραγωγού – προϊόντος», αλλά πολύ περισσότερο έχει τον χαρακτήρα μιας καθοριστικής σχέσης, που διακρίνεται για τη διάρκειά της, τη σημαντικότητά της, την πολυπλοκότητά της, τον συναισθηματισμό της, την εποικοδομητική αλληλεπίδρασή της και τον αμοιβαίο σεβασμό της. Η σύνδεση σχολείου και οικογένειας, λοιπόν, είναι δεδομένη και αδιαμφισβήτητη, αλλά, παράλληλα, καθοριστική για την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, τον ίδιο τον μαθητή, καθώς και για τον τρόπο με τον οποίο το σχολείο εκφράζει και υλοποιεί τις απαιτήσεις και τις προσδοκίες απέναντι στους ίδιους τους γονείς και την κοινωνία, οι οποίες με τη σειρά τους επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την ποιοτική και αποτελεσματική λειτουργία του σχολείου και του ίδιου του εκπαιδευτικού.